

הורינו

פרשת וארא תשפ"ד 7

הורים נתן ה' לנו

הורינו דברות קדשך

כיבוד אב ואם בפרשת השבוע

עפ"י 'המאורות הגדולים', הגאון רבי שמשון קורלנדסקי שליט"א

ויקח אהרון את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאישה ותלד לו את נדב ואת אביהו את אלעזר ואת איתמר (ו' כ"ג)

בעיקרי דינים¹ מבואר מה הייתה סיבת מותם של בני אהרון נדב ואביהו. וזה לשונו: במקום שנהגו לקרוא הבן הראשון הנולד לו לאדם בשם אביו, ואשתו רוצה שיקראו בשם אביה והאיש משום שלום בית היה מרוצה, העלה הרב דאין ביד האדם לשנות שיגיע מזה מיעוט כבוד לאביו. ואם היא מתעקשת, יקראו בב' שמותיהם כדרך כמה בני אדם שכופלים שמות בניהם ובנותיהם. ופוק חזי מאי סליק בנדב ואביהו, ששמע מפי הרב פרי הארץ בשם רבותינו ז"ל, דנדב נקרא ע"ש חמיו שאלישבע הייתה בת עמינדב, ואביהו על שם אביו ור"ל אבי - הוא, ונענש על הקדמת שמות.

אלה ראשי בית אבותם בני ראובן בכור ישראל חנוך ופולא חצרן וכרמי אלה משפחות ראובן (ו' י"ד)

כתב הספורנו ז"ל, בדין מנה את אלה שרים על ישראל, כי הם היו נכבדים מכל האומה וזה כי ראובן בכור ישראל ולא היו מצאצאיו אנשים ראויים להיקרא בשם זולתי בניו הנזכרים, שהיו מכלל שבעים נפש שכבר מתו, כמו שביאר באומרו וימת יוסף וכל אחיו וגו' וכך היה מבני שמעון, אבל לוי שהאריך ימים על כולם גידל גם את בני בניו ולהבין ולהורות, וכן קהת ועמרם באופן שיצאו מהם משה ואהרון ומרים ע"כ.

למדים אנו את כח ההשפעה הגדולה של הסבא שע"י שנכדיו של לוי זכו להכיר וללמוד אצל הסבא והוא גידל אותם "להבין ולהורות", ע"י זה זכו שמשה אהרון ומרים יצאו גדולים כ"כ יותר מכל הנכדים של שאר השבטים.

1. יו"ד ח"ג סי' כ"ו אות ז'

הורינו דרך חיים

כיבוד אב ואם בהלכה ומנהג

כשם שחובה על כל אחד ואחד מישראל ללמוד את ההלכות המצויות, כהלכות ברכות, שבת, שמירת הלשון ועוד, כך חובה על כל אדם ללמוד ולשנן את הלכות כיבוד אב ואם ומוראם, שמצווה זו היא תמידית בכל זמן, וחמורה היא עד מאוד, ואם לא ילמד את הלכותיה, מאין ידע היאך לקיימן, ויכשל בדברים רבים, מבלי לדעת שהוא נכשל.

קימה בפני ההורים וישיבה במקומם, עד כמה? / חלק ב'

וכדאי לזכור ולהזכיר שוב, אמנם אם מחלו ההורים על כבודם, וכבודם מחול², אולם אף שההורים מוחלים על כבודם, אם הילדים בכל זאת יכבדו ולא ישבו במקומם, יקיימו מצוות מורא אביו ואימו. וגם באופן שלא מקפידים בבית, יותר טוב לשאול את ההורים במפורש, אם הם מוחלים על כבודם ומוכנים שילדיהם ישבו בכיסא או מקום המיוחדים להם.

ובמקום שיש בזיון להורים, אף אם מחלו על כבודם - לדעת רוב הפוסקים אין כבודם מחול. וכן במקום שהוריו אומרים שיכול לשבת במקומם, אולם נוכחים אנשים זרים שאינם יודעים שהוריו הורו לו לנהוג כך, צריך לשבת במקום אחר, שאחרת ייראו כפוגעים בכבודם.

וההסבר בזה הוא שאמנם יכולים הם "לוותר" על הכבוד המגיע להם ע"י בניהם, אבל אין להם יכולת "להתיר לו" איסור פגיעה במורא ההורים. ולכן כאשר מדובר בפגיעה בהם, כגון שיושב בראש שולחן כשכל בני המשפחה נוכחים, למרות שאביו אינו נוכח, וודאי שיש בישיבה על מקומו משום פגיעה, ואף אם האב או האם מוחלים, אין המחילה מועילה במקום שיש פגיעה בכבודם.

בשבוע שעבר הבאנו כאן במדור את עניין מצוות הקימה בפני אבא ואמא, והלכה זו היא חלק ממצוות מורא אביו ואמו, וכך גם ההלכה שאסור לשבת במקומם, בה נעסוק כאן.

בכלל מצוות כיבוד הורים לירא מפניהם, כלומר, להתייחס אליהם ביראת כבוד, ולכן אסור לשבת במקום המיוחד לאב או לאם. דין זה אמור הן לגבי מקום המיוחד להם בשולחן האוכל, והן לגבי מקום המיוחד להם בעבודה או בבית הכנסת, ובין בפניהם ובין שלא בפניהם.

אבל במקום שאינו מיוחד רק להם, מותר לילדיהם לשבת¹. למשל, במשפחות רבות יש שני שולחנות לאכילה, האחד בסלון ובו יש מקומות קבועים להורים בהם אסור לילדיהם לשבת, והשני במטבח, שסביבו אוכלים ארוחות פשוטות. וכיוון שאין סביב שולחן המטבח מספיק מקומות, אין שם מקומות קבועים, ואפילו באופן שכאשר האב או האם נמצאים, הם נוהגים לשבת במקום מסוים, אולם כשהם לא נמצאים גם אחרים רגילים לשבת באותו המקום, לפיכך אין זה נחשב מקום המיוחד להם, ובשעה שהאב או האם אינם צריכים לשבת כרגע, מותר לילדים לשבת שם.

1. שו"ע יו"ד ר"מ, ב' 2. שו"ע יו"ד ר"מ י"ט

רב הנסתר

מאמר חז"ל או מעשה רב בנושאי מצוות כיבוד הורים נטמנו בתמונה, גלו ושלחו לנו, ואולי תזכו בפרסים!

מעשה אבות

סיפור מהחיים

הרה"צ רבי צבי הירש מזידיטשוב זצ"ל היה בא מידי יום ביומו לבקר את אמו לכבדה ולהתעניין בשלומה, ואמו הייתה מוכיחה אותו על כל מיני דברים שמצאה לנכון, ולמרות זאת לא פסק ממנהגו ולא עוד אלא שהיה יושב לפניה בעיניים מושפלות לקבלת תוכחה. (הרה"ג שמשון קורלנדסקי שליט"א, בשם מורו הגה"צ רבי אורי וייסבלום שליט"א)

מסופר על הגאון רבי רפאל ברוך טולידאנו זצוק"ל שבהיותו ילד בן תשע, חלה במחלה קשה. הוא שכב במיטתו, מתפתל בכאבים עזים, בוכה וגונח מרוב ייסורים. לפתע נכנס אביו לחדר לבקרו. באותו הרגע ממש פסק הנער רפאל ברוך מבכיו. הידק את שפתיו - וחייך אל אביו. באותה שעה שהה שם ידידו ורעו, הגאון רבי יוסף משאש זצוק"ל, שנדהם למראה השינוי הכביר שחל בו. לאחר שהאב יצא מהחדר, שבו הגניחות והאנחות של הילד המיוסר. שאלו ידידו רבי יוסף: כיצד יכולת להחריש, אחר שסבלך רב כל כך?! ענה הנער רפאל ברוך בן התשע - לא רציתי לצער את אבא, האם לא די בכך שאני סובל?! לא רציתי שגם לאבא יכאב!...

ומסופר עוד, שפעם ישבו כולם לסעודת מצווה ורבי רפאל ברוך הסב עמם אבל לא טעם דבר. לשאלתם, השיב שהוא שרוי בתענית. שאלו אותו על מה ולמה התענית? סיפר, שהיה נוכח בבית הדין כאשר אביו הדיין פסק את פסק דינו ואז החל המפסיד להתווכח עמו, והשתמש בלשון חריפה ובמילים בוטות. הבן לא יכול היה להחשות, ומחה על כבוד אביו ועל כבוד התורה ובית הדין. אבל לאחר מכן הביע אביו באוזניו את מורת רוחו על דבריו ואמר לו כי היה צריך להבליג בהיות לב האיש מר עליו, ופרק את מרירותו. "מששמעתי שציערתי את אבא, למרות שהיה זה בתום לב וכדי להגן על כבודו, קיבלתי על עצמי להתענות כדי לכפר על החטא".

ברבות הימים, כשהגיע אביו לשיבה טובה, מילא רבי רפאל ברוך את מקומו כדיין. הוא קיבל משכורת ממשלתית מכובדת, אך מפני כבודו של אביו, היה מוסר לו את כל משכורתו, כדבר מובן מאליו. וזאת, למרות שהיה כבר אז בעל משפחה. אביו חילק את הכסף בין כל בני המשפחה, ונתן לרבי רפאל ברוך סכום מסוים למחייתו. כאשר נפטר האב והמשכורת כולה נשארה של הרה"ג רבי רפאל ברוך זצוק"ל, הצטער הרב על המצווה שנשמטה מידי.

פתרונות ניתן לשלוח למייל: horeinuorg@gmail.com

פתרון חידת 'רב הנסתר' לפרשת שמות:

חייב אדם לכבד אחיו הגדול בין שהוא אחיו מאביו ובין מאמו מדכתיב ואת אמך וי"ו יתירה (חיי אדם ס"ז י"ח)

הזוכה בין הפותרים נכונה: ס.צ. אופק, בני ברק

”

**גם הגויים נוהגים
כבוד בהוריהם.
אבל הכיבוד אב
ואם שלהם זה
רגש פשוט של
הכרת הטוב, ואם
תהיה מציאות
שלא גידלוהו
בפועל, או שלא
מכיר אותם, או
שיש לו טענות על
הוריו, המציאות
היא שלא יכבדם.**

מדוע הודו כל מלכי אומות דווקא ב"כבוד"?!?

בהמשך לדברים שפורסמו כאן במדור בשבוע שעבר, קבלנו השבוע מבט להתבוננות נוספת בשורות שנשלחו ע"י אחד מהקוראים. בהבנת אותו רעיון שהשווה הכתוב כבוד אביו ואמו לכבוד המקום. בשבוע שעבר הובא כאן כי יש כאן בחינה שהיא עומק הכוונה בכיבוד הורים שלא יהיה כדרך נימוסי העולם, אלא מצד מצווה שציוונו הקב"ה כמו שחייב בכבוד הקב"ה, שהרי שלושה שותפין באדם.

וע"ז כותב לחדד, שאם נתבונן עוד, זו בעצם חומרתה וגדולתה של מצוות כיבוד אב ואם, שהרי מצד נימוס ונוהג העולם, גם הגויים נוהגים כבוד בהוריהם. אבל הכיבוד אב ואם שלהם זה רגש פשוט של הכרת הטוב, ואם תהיה מציאות שלא גידלוהו בפועל, או שלא מכיר אותם, או שיש לו טענות על הוריו, המציאות היא שלא יכבדם. אבל אצל יהודי שהכבוד אב ואם שלו זה כמו לכבד את הקב"ה, אי"כ לכפור בהורים זה לכפור בקב"ה עצמו.

ובהבחנה הזאת שבין כבוד אב ואם של ישראל ושל הגויים, בנותן עניין להביא כאן דברי המדרש¹ "אמר רבי פינחס שני דברים שגמעו מלכי אמות העולם מפי הקב"ה ועמדו מכסאותם והודו, בשעה שנתן הקב"ה תורה לישראל ואמר אנכי ה' אלקיך², אמרו מלכי אמות העולם זה פמונו אומר, איזה מלך רוצה שיהא אחר מכחיש, וכן הקב"ה. בשעה שאמר לא יהיה לך, אמרו, אי זה מלך רוצה שיהיה לו שתף וכן הקב"ה. בשעה שאמר לא תשא, אמרו, אי זה מלך רוצה שיהיו נשבעים בו ומשקרים וכן הקב"ה. בשעה שאמר זכור את יום השבת, אמרו, אי זה מלך רוצה שלא יהיו הבריות מכבדים את יום השבת. אבל בשעה שאמר כבד, אמרו בנימוסות שלנו כל מי שמכתיב את עצמו סגרון למלך, הוא כופר באבותיו, וזה מכריז ואומר: כבד את אביך ואת אמך, עמדו מכסאותם והודו לו".

בנימוסים של הגויים, מי ש"מכתיב את עצמו סגרון למלך" כלומר, הולך להיות חייל ואיש מלחמה שנשבע לעשות רצון המלך, זה אומר שהוא מקבל על עצמו מעתה ואילך לשמוע ולהיות נכנע אך ורק לקולו ולרצונו של המלך, ובכך בעצם באופן מעשי הוא פורק עול רצון הוריו. וכאן בא המלך הקב"ה ואומר להיפך, מי שרוצה לעשות רצוני ולהיות נכנע לי - שיעשה רצון הוריו.

"כי האומות לא ידעו מדרכי ה' מאומה אשר בלי השתנות רק לקחו ציור מתכונת ב"א המתפעלים ומקבלים תענוג מכיבוד זולתו. ולכן כאשר ראו אזהרת ה' מעניני כבוד ה' חשבו כי הכל למען כבודו. אבל כאשר ראו שהוא מזהיר על כיבוד אבותיו אשר מדרך הטבע המתכבד וחפץ בכבוד. אינו רוצה שיכבד לאחרים מאומה זולתו. אז הודו שכל האזהרות הוא רק למען האדם" (עץ יוסף).

1. במדבר רבה פרשה ח' ד' 2. שמות כ' ב'-י"ב

למחר הוא כופר בטובתו של קונו, והיום?

הוא כופה טובתו של קונו. חז"ל השתמשו כאן בכינוי לקב"ה "קונו", מדוע? לרמזו לכל הטובות שהקב"ה עושה עם ישראל. אשר כולן כלולות בתואר של הקב"ה "קונו" של אדם, כדברי רש"י על הפסוק הלא הוא אביך קנך³ "שקנאך, שקנך בקן הסלעים ובארץ חזקה, שתקנך בכל מיני תקנה", כלומר ע"י שהוא עשנו, אנחנו קניינו. כעין שמצינו בחד"ל "אומן קונה בשבח כלי" ע"י שמשפר את הכלי יש לו בעלות על החפץ.

וממשיך המשגיח הגאון רבי חיים פרידלנדר, הסיבה לכך שאדם אינו רוצה להכיר בטובת חברו וכופר בה, מפני שהכרת הטוב משעבדת את המקבל לנותן להחזיר לו טובה, ולפחות להיות "אסיר תודה" להודות למיטיבו ולו במילים בעלמא, וכל עוד לא השיב טובה, הוא מרגיש עצמו במאסר. ומכיון שאדם מטבעו אינו רוצה בכך, הדרך הפשוטה והקלה להשתחרר מכבלים אלו היא ע"י שימעיט בערך הטובה שקיבל, שזו כפיות טובה, עד לכפירה מוחלטת בכל הטובה.

וזאת הוא עושה בדרכים שונות ומשונות, כגון שממעט בערך הנתינה בטענה שלא קיבל מחברו כלום אלא נטל לעצמו משל חברו וחברו לא מחה בו, או שכופר בטובה בכלל בטענה שאין בה ממש, שהטובה הייתה פעוטה ואף בלעדיה לא היה זקוק לכך, או שטוען שהנותן היה "חייב מתוקף תפקידו" להיטיב, כמו הזבן בחנות ובעל מלאכה המקבל תשלום עבור מלאכתו, ולכן חי בכפירה ובכפיית הטובה. [ובאמת חיוב הכרת הטוב אינו נגרע מאומה אף אם הנתינה הייתה מתוקף תפקידו של הנותן, שהרי סוף כל סוף המקבל קיבל טובה מחברו, ולכן חייב בהכרת הטוב]

(שפתי חיים מידות ועבודת ה' עמ' של"ח)

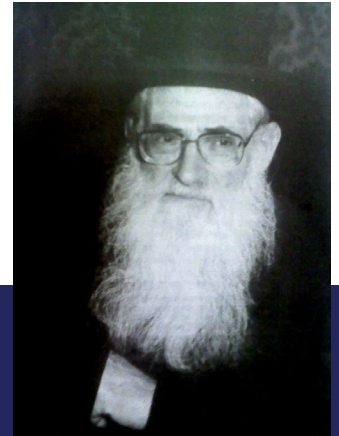
כתב האבן עזרא¹ "ודבור 'פְּבַד' הוא מצוות עשה. ומשיקול הדעת שנטע ה' בלב האדם, חייב כל אדם להטיב למי שייטיב לו. והנה הבן לא יצא לעולם רק על יד אבותיו, והם גמלוהו וטפחוהו ורבוהו והשקוהו והאכילוהו והלבישוהו, חייב לכבדם כל ימיו, כי הם היו לו הסיבה להיותו חי על פני האדמה, על כן שכרו 'למען יאריכון ימיה'. ובעבור כי ה' נפח בו נשמה על ידי האבות שתיקנו הגוף, צווה שיכבד אבותיו. כי מי שיכבדם הוא מכבד את ה'". וכן הוא רבות בדברי חז"ל. אולם נקודה חשובה בתוך הדברים, ראוי שתתבאר.

לשון חז"ל² מפני מה עגש הכתוב ביותר לכפויי טובה? מפני שהוא כעניין כפירה בקב"ה. אף הכופר בקב"ה כופר בטוב הוא. האדם הזה כופר בטובתו של חברו, **למחר הוא כופר בטובתו של קונו.**

לכאורה, כפירה בקב"ה הוא עניין של השקפה, שיבוש בדעות, אך מדברי חז"ל אלו מבואר שהשורש של כפירה הוא חסרון בהכרת הטוב בין אדם לחברו, שהתוצאה שלה היא כפירה בקב"ה. ולולי כפירת הטוב לא היה האדם נעשה כופר בקב"ה!

וע"ז מבאר מרן המשגיח הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצוק"ל כי לא בכדי הדגישו חז"ל שכפיות הטובה לקב"ה היא "למחר", לא אמרו שהיום הוא יכפור בטובתו של קונו, כפיות הטובה כלפי הקב"ה באה בהדרגתיות. היום הוא עדיין מאמין בהקב"ה ובטובותיו, אולם אם הוא לא שולט על מידת הכרת הטוב, ולהיפך, מקלקל הוא מידה זו ע"י שכופר בטובתו של חברו, על ידי זה הוא מקהה את חושיו עד שבלא שימת לב יגיע הוא לכפירה בטובתו של הקב"ה, הוא לא ירגיש את החסדים הגדולים שהקב"ה עושה עימו.

על פי זה יש לבאר את לשון חז"ל "למחר

הסיבה לכך שאדם אינו רוצה להכיר בטובת חברו וכופר בה, מפני שהכרת הטוב משעבדת את המקבל לנותן להחזיר לו טובה, ולפחות להיות "אסיר תודה" להודות למיטיבו

1. הפירוש הארוך, שמות כ' א' 2. משנת רבי אליעזר פ"ז 3. דברים ל"ב ו'